

Μετασχηματισμοί του δημόσιου αστικού χώρου στα όρια με τη θάλασσα. Ανασχεδιασμός της πλατείας Ελευθερίας στην πόλη της Καβάλας.[1]

Γρηγοριάδου Μαρία* – Πολυχρονόπουλος Δημήτρης – Ρόδη Αλκηστis
Επίκουρη Καθηγήτρια Αστικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΘ
Καθηγητής Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΘ
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αστικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπ. Πατρών
6947371457, 2541079357, magrigor@arch.duth.gr (*)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Η μελέτη αφορά στην ανάλυση της αρχιτεκτονικής πρότασης που απέσπασε το Πρώτο (Α') Βραβείο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό προσχεδίων για την ανάπλαση της κεντρικής πλατείας της Καβάλας, την Πλατεία Ελευθερίας, καθώς και την σύνδεσή της με το θαλάσσιο μέτωπο της πόλης και τις περιβάλλουσες περιοχές, οι οποίες συνιστούν τμήμα του ευρύτερου ιστορικού κέντρου της πόλης. Διαχρονικά στην ιστορία της, η Καβάλα, μία παλαιά πόλη με εξαιρετική νεότητα, υπήρξε ένα 'σταυροδρόμι των αιώνων', μία αέναη διασταύρωση απτών και μη απτών 'ροών/διαδρομών'. Η περιοχή ανάπλασης γίνεται αντιληπτή ως χώρος νοσημάτων. Μέσω της πρότασης, εντοπίζεται, ερμηνεύεται και επανεξημενείται η ιστορικότητά της περιοχής, προκειμένου να μετασχηματίσει το χώρο επέμβασης για το παρόν και το μέλλον. Έχοντας ως βασική μέριμνα τον επαναπροσδιορισμό της Πλατείας, η επέμβαση αναπτύσσεται με βάση δύο άξονες, κάθετους μεταξύ τους, και το κόμβο που αυτοί σχηματίζουν, δημιουργώντας ένα νέο, σύγχρονο κεντρικό δημόσιο χώρο στην πόλη της Καβάλας.

Λέξεις Κλειδιά: Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, πρώτο βραβείο, σταυροδρόμια, Πλατεία Ελευθερίας, Καβάλα, αστική ανάπλαση

ABSTRACT: This paper presents the architectural proposal that won the First (A') Prize in the architectural competition for the regeneration of the central square of Kavala, as well as its connection with the waterfront of the city and the surrounding public areas, part of the wider historical center of the city. Throughout its history, Kavala has been a 'crossroad of the ages', an intersection of tangible and intangible 'flows/routes'. Through the design proposal, the historicity of the area is identified, interpreted and reinterpreted. Having as its main purpose the redefinition of the Square, the architectural concept of the proposal is based on the notion of the crossroad that is the archetypal intersection of two perpendicular axes and the node created. The crossroad alludes to the history, the natural geography, the historical geography, the topography, the city form and the contemporary urban condition.

Keywords: architectural competition, first prize, crossroads, Central Square, Kavala, urban regeneration

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού όπως διατυπώθηκε από τον αγωνοθέτη αποτέλεσε η δημιουργία ολοκληρωμένων προτάσεων για την ανάπλαση της πλατείας Ελευθερίας της Καβάλας και του ευρύτερου ιστορικού και επιχειρηματικού κέντρου της.

Πιο συγκεκριμένα:

- η ανάπλαση της πλατείας Ελευθερίας.
- η πιθανή μεταβολή του χαρακτήρα των περι αυτής οδών.
- οι απαιτούμενες κυκλοφοριακές ρυθμίσεις πέριξ της πλατείας.
- η ανάπλαση του δικτύου πεζοδρομίων που συνδέουν την Πλατεία Ελευθερίας με την Πλατεία Καπνεργάτη.
- η ανάπλαση της πλατείας Κονσουλίδη που συνορεύει με την πλατεία Ελευθερίας.
- η σύνδεση της πλατείας με το θαλάσσιο μέτωπο της πόλης.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ [2]

Η πλατεία, επί Τουρκοκρατίας, ήταν ο χώρος του Καραβανσεράι και περιείχε μικρά μαγαζιά, χάνια, σπίτια και μουσουλμανικά νεκροταφεία. Μετά την Μικρασιατική καταστροφή χρησιμοποιήθηκε ως χώρος κατοικίας από μετανάστες. Στα τέλη της δεκαετίας του 1920 ο Δήμος Καβάλας αποφάσισε την προκήρυξη διαγωνισμού για την μετατροπή της σε δημοτική αγορά. Αργότερα αποφασίστηκε η μετατροπή της σε πλατεία ενώ το 1936 έγινε προσπάθεια εξωραϊσμού του χώρου προκαλώντας αντιδράσεις. Το 1947 ο Δήμαρχος Μιχαήλ Λωλίδης προσπάθησε να αναπλάσει την πλατεία. Έτσι η πλατεία υδροδοτήθηκε για πρώτη φορά και τοποθετήθηκε η πρώτη βρύση, ενώ τα πρώτα ταξί της πόλης άρχισαν να χρησιμοποιούν μέρη της πλατείας για στάθμευση (Εικόνα 1).

Εικόνα 1 - Η πλατεία Ελευθερίας την περίοδο 1940 (Πηγή: Γραφείο Ιστορίας Δήμου Καβάλας)

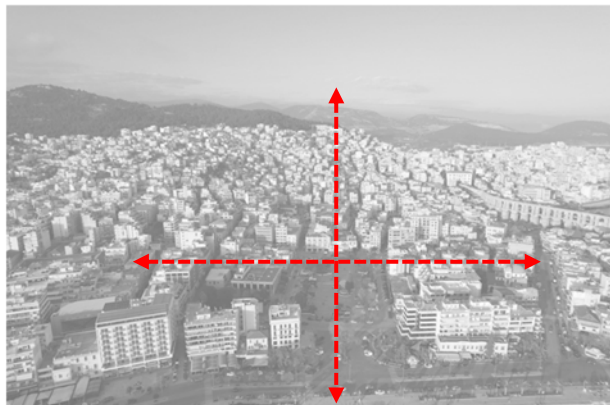
Το 1967 η μορφή της πλατείας αλλάζει άρδην. Κατεδαφίζεται το μνημείο της μητέρας του Μεχμέτ Αλί (Μαυσωλείο) που αποτελεί εμβληματικό στοιχείο

αυτής, απομακρύνεται ο χώρος στάθμευσης των αυτοκινήτων από το νότιο μέρος της και κατασκευάζονται δύο σιντριβάνια. Η πλατεία αποκτά την τελική της μορφή το 1998, όταν ο τότε Δήμαρχος Λευτέρης Αθανασιάδης πραγματοποίησε ανάπλαση του χώρου. Ο επόμενος Δήμαρχος Ευστάθιος Εριφυλλίδης πραγματοποίησε επίσης αλλαγές, κυρίως στο φωτισμό της πλατείας.

III. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ: ‘ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ’ ΑΞΟΝΩΝ

Η **κεντρική ιδέα** της πρότασης είναι το **σταυροδρόμι**, δηλαδή η **αρχετυπική τομή δύο κάθετων αξόνων** και ο **πόλος-κόμβος** που δημιουργείται εκεί (Εικόνες 2 και 3).

Το σταυροδρόμι παραπέμπει στην **ιστορία** (η πόλη της Καβάλας ως συνάντηση θάλασσας και στεριάς, ανατολής-δύσης και βορρά-νότου, πολιτισμών, ιδεών και εμπορίου), στη **φυσική γεωγραφία** (ως τομή της ακτογραμμής και των εγκάρσιων συνδέσεων στεριάς - θάλασσας), στην **ιστορική γεωγραφία** (ως τομή δρόμων και φυγών), στην **τοπογραφία** (ως τομή ισοψών και κλίσεων), στην **ρυμοτομία** (ως συνάντηση παραδοσιακών και νεωτερικών αστικών ιστών), στη **σύγχρονη συνθήκη** διασταύρωσης απτών και άυλων «ροών» (πεζών, οχημάτων, εμπορευμάτων, νερού, δραστηριοτήτων, πληροφοριών κλπ).

Εικόνα 2 - Η πλατεία Ελευθερίας ως υφιστάμενος κομβικός τόπος της διασταύρωσης θάλασσας-στεριάς (κάθετα) και εμπορικού-ιστορικού τμήματος της πόλης της Καβάλας (οριζόντια).

Εικόνα 3 - Η προτεινόμενη σταυροειδής διαμόρφωση της πλατείας Ελευθερίας και ο κόμβος των δύο αξόνων ως κεντρικός δημόσιος χώρος

Οι δυο **άξονες** πάνω στους οποίους αναπτύσσεται η **σχεδιαστική πρόταση** είναι:

Ο άξονας/διαδρομή πόλη-θάλασσα (εγκάρσια στην ακτογραμμή) που ενοποιεί την πλατεία με το θαλάσσιο μέτωπο.

Ο άξονας/διαδρομή κατά μήκος του ιστορικού-εμπορικού τμήματος της πόλης, που συνδέει την **πλατεία Καπνεργάτη με την πλατεία Ελευθερίας και το Υδραγωγείο**. Αναπτύσσεται παράλληλα με το θαλάσσιο μέτωπο στο εσωτερικό του αστικού ιστού, και αποκαθιστά τη σύνδεση του διαχωρισμένου σήμερα εμπορικού κέντρου από το ιστορικό τμήμα της πόλης (συννοκία Αγίου Νικολάου και Παναγίας) καθώς και τη μετάβαση στην περιοχή του Παλαιού Υδραγωγείου (Καμάρες).

Βασικοί στόχοι της πρότασης είναι:

- η αναίρεση της αποσπασματικότητας του δημόσιου χώρου,
- η λειτουργική και οπτική ενοποίηση, με αποκατάσταση της συνέχειας των κινήσεων και του βλέμματος, και
- η διασύνδεση της πλατείας Ελευθερίας με τη θάλασσα.

Η Πλατεία Ελευθερίας, η Πλατεία Καπνεργάτη και το θαλάσσιο μέτωπο είναι οι τρεις ζωτικότεροι χώροι στο κέντρο της Καβάλας. Σήμερα χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα, καθώς απουσιάζουν τα στοιχεία εκείνα που θα επέτρεπαν την αντίληψή τους ως μία ενότητα.

Η περιπλάνηση στην πόλη είναι το κύριο μέσο βιωματικής αντίληψης του αστικού τοπίου, μέσω της εμπειρίας που προσφέρει η σύνθετη σωματική αίσθηση (κίνηση, ήχοι, εικόνες, χρώματα, μυρωδιές, υφές). Η εγγύτητα και η απόσταση δεν αντιμετωπίζονται, στην περίπτωσή μας, στατικά, αλλά με τρόπο δυναμικό που καθορίζεται από επιμέρους στοιχεία του σχεδιασμού και τις εναλλακτικές μορφές βηματισμού που προκαλούν. Στη σχέση αυτή σημαντικό ρόλο παίζει η δυναμική παρουσία του δικτύου πεζοδρόμων που συνδέουν την Πλατεία Ελευθερίας με την Πλατεία Καπνεργάτη.

Οι δύο προαναφερόμενοι άξονες είναι τα κανάλια, κατά μήκος των οποίων κινείται ο κάτοικος και επισκέπτης της Καβάλας. Είναι τα 'μονοπάτια' μέσα στα οποία καθώς κινείται αντιλαμβάνεται την πόλη και την ευρύτερη περιοχή ανάπλασης αποκτώντας την αίσθηση μιας συνέχειας. Μέσω αυτής της σταυροειδούς διάταξης και του πυρήνα της, ο χρήστης θα αντιλαμβάνεται την πλατεία και το ευρύτερο συγκείμενο όπως η θάλασσα και η πλατεία Καπνεργάτη, το υδραγωγείο.

Όλα τα υπόλοιπα αρχιτεκτονικά στοιχεία της σύνθεσης οργανώνονται μέσω αυτών (Εικόνες 4 και 6):

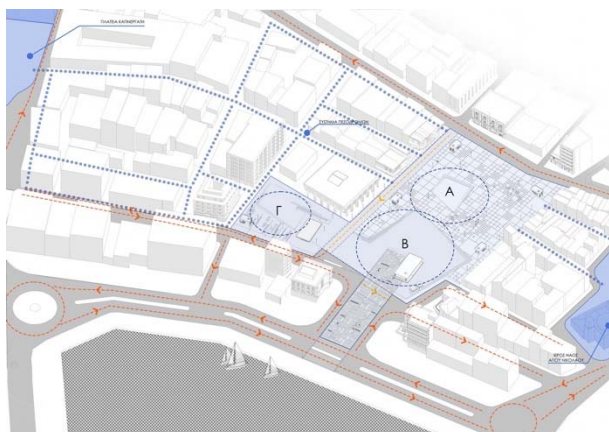
Ο **κόμβος**, το **σταυροδρόμι**, αποτελεί τον πυρήνα της πλατείας Ελευθερίας, έναν ευρύ χώρο για οργανωμένες ή αυθόρμητες συναθροίσεις. Η περιμετρική διάταξη κερκίδων-αναβαθμών οριοθετεί οπτικά και λειτουργικά τον χώρο και προσφέρει τον απαραίτητο καθιστικό χώρο για το κοινό. Η λειτουργικότητα και η ελκυστικότητα του χώρου ενισχύονται από το κεντρικά τοποθετημένο κατάστημα.

Η **αλέα**, ένα **αναπεπταμένο και επικλινές επίμηκες επίπεδο**, ένας Γραμμικός κήπος με δενδροστοιχίες, ορίζει την κατεύθυνση και αρθρώνει τη θέα της θάλασσας. Αντιστοικτικά τοποθετημένα, τα καθιστικά στρέφονται προς τη θάλασσα και το βουνό, ενώ τα παρτέρια και οι χαράξεις στο δάπεδο ορίζουν την πορεία των πεζών.

Εικόνα 4 - Διάταξη κεντρικής πλατείας όπου εισχωρεί ο χώρος της 'αλέας' και αναδύεται ο χώρος της πλατείας νερού με τους πίδακες.

Η **πλατεία του νερού** -επιφάνεια με σημειακούς πίδακες μεταβαλλόμενης έντασης, ορίζει την κατάληξη της αλέας και την αγκύρωσή της στον ιστό της πόλης. Μέσω της εφαρμογής ενός συστήματος χαράξεων στο έδαφος, δημιουργούνται επιμέρους **κοινωνικοί χώροι**. Η αρχιτεκτονική λύση προτείνει τον χώρο της επέμβασης ως αλληλουχία τόπων αρθρωμένων από πυκνώσεις και αραιώσεις χαράξεων, δραστηριοτήτων και καταστάσεων που αλληλεπιδρούν με το **σταυροδρόμι** και τους **άξονες**. Αυτές παράγονται τόσο μέσα στο πλαίσιο της πλατείας όσο και έξω από αυτό.

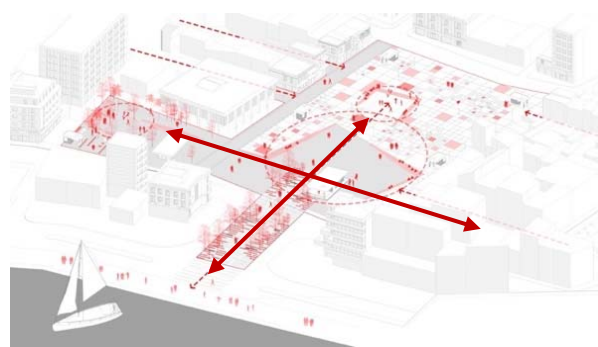

Εικόνα 5 - Κυκλοφοριακές παρεμβάσεις: Η οδός Διοφάνης επιτρέπει μόνο τη διέλευση για τροφοδοσία, ταξί (και τη στάθμευσή τους), η οδός Δραγούμη παραμένει μονόδρομος αλλά δαπεδοστρώνεται με

υλικό που επιβραδύνει την ταχύτητα των οχημάτων ώστε να διευκολύνεται η σύνδεση με την πλατεία Κονσουλίδη, και η οδός Ελευθερίου Βενιζέλου παραμένει ως έχει αλλά στο τμήμα που περνάει η 'αλέα' με ειδική επισήμανση και δαπεδοστρώση μειώνεται η ταχύτητα των οχημάτων.

Ο **μικρός αστικός κήπος** και τα **καθιστικά** στην πλατεία Κονσουλίδη υποστηρίζονται από το **υπάρχον περίπτερο** και προορίζονται για δραστηριότητες διαφορετικής έντασης και «ιδιωτικότητας». Το 'ανοιχτό' δάπεδο-υπόβαθρο, με τις πυκνώσεις και τις αραιώσεις του, διεισδύει στον αστικό ιστό μέσω των γειτονικών πεζοδρόμων, ως την πλατεία Καπνεργάτη, και υλοποιεί το δεύτερο άξονα.

Η αυστηρότητα της γενεσιουργού σταυροειδούς σύνθεσης είναι αυτή επιτρέπει την αίσθηση ελευθερίας στο σύνολο του χώρου καθώς το διαμορφωμένο έδαφος είναι σαφώς ορισμένο και ταυτόχρονα ανοιχτό.

Εικόνα 6 - Κεντρική ιδέα

III. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Η κεντρική ιδέα εξειδικεύεται στα ακόλουθα αρχιτεκτονικής και αστικής κλίμακας στοιχεία:

1. Σύνδεση πλατείας-θάλασσας: «Το αναπεπταμένο-βυθιζόμενο μονοπάτι της αλέας»

Η στρατηγική χειρισμού του εδάφους αποτελεί το πεδίο αναφοράς από όπου μορφοποιείται η πρόταση. Η αντίστιξη του οριζόντιου και του κάθετου άξονα παράγει την μικροκλίμακα της 'αλέας' με τα υψηλόκορμα δέντρα που δεν διακόπτουν αλλά αντίθετα αρθρώνουν τη θέα της θάλασσας με τη βοήθεια των επίσης αντιστοικτικών διευθύνσεων των καθιστικών και των παρτεριών (Εικόνες 7 και 15). Ειδικότερα, τα καθιστικά στρέφονται προς τη θέα της θάλασσας και της πόλης ενώ οι χαράξεις στο δάπεδο ορίζουν την διεύθυνση της πορείας των πεζών.

Το συνολικό ποσοστό πρασίνου της πλατείας –αυτό της αλέας, της υπάρχουσας φύτευσης στην πλατεία και η νέα φύτευση στην πλατεία Κονσουλίδη, είναι 25% της συνολικής επιφάνειας ανάπλασης.

Εικόνα 7 - Διαμήκεις κινήσεις και εγκάρσιες στάσεις στην περιοχή της αλέας

2. Τομή αξόνων: «Ο Κόμβος»

«Μια δυνατή φυσική μορφή δεν είναι απόλυτα βασική για την αναγνώριση ενός κόμβου. Αλλά όταν ο χώρος έχει κάποια μορφή η επίδρασή του είναι πιο δυνατή. Ο κόμβος τότε μπορεί να απομνημονευθεί» Kevin Lynch [3].

Η διασταύρωση των δύο αξόνων, ο κόμβος, είναι ο πυρήνας της πλατείας Ελευθερίας. Αποτελεί στρατηγικό και εστιακό σημείο όπου ο χρήστης μπορεί να εισέλθει, να εξέλθει αλλά και να σταθεί. Η διασταύρωση των δύο αξόνων σχηματίζει έναν ευρύ χώρο 'πλατείας' για οργανωμένες ή αυθόρμητες συναθροίσεις (συναυλίες, εορταστικές εκδηλώσεις, ομιλίες, πολιτικές συγκεντρώσεις, κ.ά.). Η περιμετρική/αμφιθεατρική διάταξη κερκίδων-αναβαθμών οριοθετεί οπτικά και λειτουργικά τον χώρο και ταυτόχρονα προσφέρει τον απαραίτητο καθιστικό χώρο για το κοινό.

Μέρος τόσο του κόμβου όσο και του άξονα της αλέας είναι το κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος με τον απαιτούμενο κλειστό χώρο και επιπλέον ανοιχτό χώρο για τραπεζοκαθίσματα.

Εικόνα 8 - Βορειοανατολική άποψη του συνόλου της κεντρικής πλατείας

3. Κοινωνικοί χώροι: «Πυκνώσεις-αραιώσεις ορθοκανονικών χαράξεων με διαφορετική υλικότητα και λειτουργία»

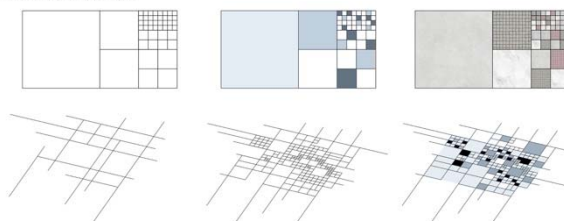
Αντισταθμίζοντας το συνολικό χώρο της ανάπλασης ως αλληλουχία τόπων αρθρωμένων από χωρικές πυκνώσεις και αραιώσεις, δραστηριότητες και καταστάσεις που αλληλοεπιδρούν με την δυναμικότητα και την ευελιξία της σταυροειδούς

σύνθεσης και τους τόπους που παράγει τόσο μέσα στο πλαίσιο της πλατείας όσο και έξω από αυτό.

Μέσω της εφαρμογής ενός συστήματος χαράξεων στο έδαφος, που επιτρέπει με μεγάλη ελευθερία χειρισμών τη δημιουργία περιοχών διαφορετικής λειτουργικότητας και μεγέθους, δημιουργούνται όρια, κατώφλια, διαδρομές, περιοχές, κόμβοι (ορθογωνικές περιοχές επιφανειακών στοιχείων, χώματος, πρασίνου, καθιστικών κ. λπ.).

Οι ορθογωνικές περιοχές που αναπτύσσονται στο εσωτερικό των ενοποιημένων δημόσιων χώρων έχουν μεταβαλλόμενα μεγέθη και χαρακτηριστικά και αναπτύσσονται πάνω σε ένα μοτίβο διασποράς και συγκέντρωσης με μικρές επιμέρους προσαρμογές στο σύστημα χαράξεων επί του δαπέδου (Εικόνα 9). Πιο συγκεκριμένα, στο βορειοανατολικό άκρο της πλατείας και κοντά στο εντευκτήριο διαμορφώνονται δύο περιοχές πυκνώσης, αφήνοντας εξ ολοκλήρου ελεύθερη την περιοχή στο κέντρο (σημείο τομής των δύο αξόνων του σταυροδρομίου) και τη νοτιοανατολική πλευρά.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΑΠΕΔΟΣΤΡΩΣΗΣ

Εικόνα 9 - Σχεδιασμός δαπεδόστρωσης

Κάθε περιοχή έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Στη βόρεια περιοχή της πλατείας κοντά στην οδό Ομονοίας προτείνεται μια συγκέντρωση υδάτινων επιφανειακών στοιχείων που συνδυάζονται με μεγάλα καθιστικά. Ενώ στη νότια περιοχή κυριαρχεί το πράσινο με γραμμικά στοιχεία –στενές λωρίδες από σκυρόδεμα και μάρμαρο ως χαράξεις στο έδαφος- και γραμμική υδάτινη επιφάνεια.

Οι αναλογίες στις χαράξεις χρησιμοποιούνται σαν ένα εργαλείο και συνθήκη, πάνω στην οποία εμφανίζονται όλες οι επιμέρους μορφές. Η φόρμα πειθαρχεί μέσα στο γεωμετρικό καμβά που καλύπτει το σύνολο της επιφάνειας των πλατειών.

4. Σύνδεση πλατείας Ελευθερίας και πλατείας Καπνεργάτη: «Ο κήπος και τα καθιστικά»

Δίπλα στην κλίμακα της μεγάλης πλατείας δημιουργείται στην πλατεία Κονσουλίδη μία μικρότερης κλίμακας οικεία πλατεία με ήπια φύτευση

και καθιστικά (Εικόνα 10). Έτσι ο δημόσιος χώρος ιεραρχείται και διαφοροποιείται προσφέροντας ευκαιρίες στο συγκεκριμένο σημείο για δραστηριότητες διαφορετικής έντασης, όπως διάβασμα εφημερίδας/βιβλίου, συνομιλίες κλπ.

Το δάπεδο-υπόβαθρο με τις πυκνώσεις/αραιώσεις, δημιουργεί την αίσθηση του 'ανοιχτού' που μπορεί να διεισδύει στον αστικό ιστό μέσω του δικτύου πεζοδρομίων ενοποιώντας με αυτό τον τρόπο όλα τα στοιχεία του.

5. Εισάγοντας αντιστικτικά και παιγνιώδη στοιχεία: «Η πλατεία νερού και ο αστικός εξοπλισμός»

«Ο άνθρωπος παίζει μόνο εκεί όπου είναι άνθρωπος με την πλήρη σημασία της λέξης και είναι πλήρης άνθρωπος μόνο εκεί που παίζει.» Friedrich Schiller [4].

Εικόνα 10 - Πλατεία Κονσουλίδη

Στην οδό Δοϊράνης έρχεε ένα ρέμα το οποίο έχει εγκιβωτιστεί και καλυφθεί. Η διαμόρφωση που προτείνουμε επιδιώκει μέσω δύο στοιχείων, τους επιδαπέδιους πίδακες και το γραμμικό υδάτινο στοιχείο, το αυλάκι, να υπαινιχθεί τη ρευστότητα του καλυμμένου ρέματος με την παρουσία του νερού.

Μέσω των υδάτινων στοιχείων, τα 'Σταυροδρόμια' δημιουργούν χώρους που ανταποκρίνονται στο παιγνιώδη ένστικτο του παιδιού και εν γένει του ανθρώπου. Θεωρούμε ότι μέσω της εισαγωγής στοιχείων στην πλατεία Ελευθερίας που προσδιάζουν στο παιχνίδι, ο δημόσιος χώρος 'αντιπαρατίθεται στον ορθολογισμό του παραγωγικού χρόνου της εργασίας και του σχολείου'. Εκτός από τους χώρους που διακριτά σχεδιάζονται ως χώροι παιγνιδιού στην πόλη όπως οι παιδικές χαρές, ο

δημόσιος χώρος θα πρέπει να προάγει τις παιγνιώδεις ή αλλιώς αυθόρμητες και δημιουργικές δράσεις.

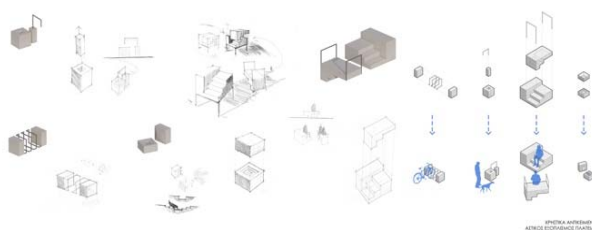
Ο τετράγωνος χώρος με τους μεταβαλλόμενης έντασης πίδακες θα ελκύει μεγάλους και μικρούς. Είναι ελαφρά κεκλιμένος και βυθισμένος ώστε να δημιουργηθούν κερκίδες αλλά και να παραπέμπει στη στάθμη της θάλασσας που βρίσκεται χαμηλότερα από το έδαφος της πόλης καθώς και το ρέμα που υπήρχε στην οδό Δοϊράνης και υπογειοποιήθηκε (Εικόνα 11). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κατακόρυφοι πίδακες έρχονται σε αντίστιξη με το οριζόντιο της θάλασσας υπενθυμίζοντας τον κύκλο του νερού.

Κατά τη διάρκεια της ημέρας, το υγρό δάπεδο λόγω της αντανάκλασης θα αποκτά όψη ανεστραμμένου ουράνιου θόλου, ενώ το βράδυ, ο ενδοδαπέδιος φωτισμός θα προσδιάζει τον έναστρο ουρανό.

Εικόνα 11 - Τα υδάτινα στοιχεία στο χώρο της πλατείας.

Τα στοιχεία αστικού εξοπλισμού σχεδιάζονται ως συμπληρωματικά τμήματα ατέραιων προισμάτων. Τα επιμέρους τμήματα έχουν αυτοτελή λειτουργία και επιτρέπουν τη δημιουργική οικειοποίησή τους από τον χρήστη χωρίς να τον περιορίζουν. (Εικόνα 12) Υλοποιούνται από σκυρόδεμα με μεταλλικά εξαρτήματα όπου χρειάζονται. Εμπλουτίζουν το δημόσιο χώρο με μία άλλη κλίμακα στοιχείων και χρήσεων.

Εικόνα 12 - Ο αστικός εξοπλισμός προκύπτει από πειραματικές αφαιρέσεις του κύβου

6. Εμπλουτίζοντας τον κοινωνικό χώρο με τη συλλογική μνήμη: «Ένα αρχιτεκτονικό κολάζ»

«Ο άνθρωπος διαβιόι αυτοπαθώς» Κωστής Παπαγιώργης [5].

Η μνήμη δεν είναι απλά θραύσματα εμπειριών, αλλά μετασηματισμοί και αργές διεργασίες, τέτοιες που αναμινύουν γεγονότα, αισθήσεις, σκέψεις, ανάμεσα στο υποκειμενικό και το αντικειμενικό, δημιουργώντας προσωπικές και συλλογικές

αφηγήσεις για τον τόπο. Καθώς η μνήμη είναι μια ανα-τοποθέτηση στο παρελθόν, το περιβάλλον επιδρά καθοριστικά.

Η πλατεία Ελευθερίας, πέρα από τα αυτονόητα δημόσια χαρακτηριστικά της, περιέχει σε πύκνωση στιγμές της σύγχρονης ιστορίας της Καβάλας. Την ίδια ώρα, είναι πέρασμα και τόπος συνάντησης που εκφράζουν την καθημερινότητα μιας τοπικής κοινωνίας.

Ο σχεδιασμός που προτείνεται, στόχο έχει να διατηρήσει και να αναδείξει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, μέσα από τα οποία διαχρονικά η πλατεία απέκτησε την ταυτότητά της, λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία, αλλά και τις ιδιαιτερότητες της σημερινής κοινωνικής ζωής στην πόλη.

Σχεδιαστικά μέσα και επιμέρους σχεδιαστικοί χειρισμοί που εφαρμόζονται στην πρόταση σε σχέση με τα παραπάνω, είναι:

Εικόνα 13 - Κεντρική πλατεία – δημοτικό αναψυκτήριο

- πολλαπλές αναφορές σε συγκεκριμένα στοιχεία που απαντώνται σε παλαιότερους σχεδιασμούς της πλατείας, όπως διατήρηση της γενικής διάθρωσης περιοχών συγκέντρωσης – εσωτερικών πορειών, συνδέσεων και περασμάτων που με τα χρόνια έχουν καθιερωθεί και αφομοιωθεί στην καθημερινότητα των κατοίκων. Τα στοιχεία αυτά ανατροφοδοτούν τη μνήμη μέσα από τη υλική τους υπόσταση ή και τη συμβολική τους αξία.
- Επιλέγονται υλικά που απορρέουν από την παλαιότερη και σύγχρονη ιστορία της πόλης για πρακτικούς αλλά και συμβολικούς λόγους. Μάρμαρο Καβάλας και σκυρόδεμα χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη πόλη, πέτρα και ξύλο την παλαιότερη.
- Η Καβάλα είναι χτισμένη πάνω σε έδαφος από γρανίτη. Ο γρανίτης χρησιμοποιείται στο 'κεντρικό τετράγωνο' της πλατείας Ελευθερίας του καθώς και στον χώρο με τους υδάτινους πίδακες'.
- Διαμόρφωση μεγάλων ανοιχτών περιοχών που υλοποιούνται με σχηματισμούς στο έδαφος (ράμπες- κερκίδες). Οι περιοχές αυτές αποτελούν τους κύριους πόλους συνάθροισης που ευνοούν την ανάπτυξη δημόσιων εκδηλώσεων μεγαλύτερης κλίμακας, ενώ λειτουργούν

συμπληρωματικά με τα διάσπαρτα μικρότερα καθιστικά στις επιμέρους περιοχές των πλατειών.

- Διατήρηση των υφιστάμενων δέντρων.
- Διατήρηση των υπαρχόντων γλυπτών της πλατείας και μεταφορά τους σε θέσεις που τα αναδεικνύουν, ως προς τη σχέση τους με το νέο σχεδιασμό των πλατειών.
- Σχεδιασμός περιπτέρου ενημέρωσης επισκεπτών για την ιστορία του τόπου, αλλά και τις καθημερινές εκδηλώσεις στην πόλη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση συνήθως υλικών και κοινών μεθόδων κατασκευής εξασφαλίζουν χαμηλό κόστος υλοποίησης και ευκολία συντήρησης.

IV. Η «ΕΞΥΠΝΗ» ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

“Τι είδους χώροι συνάντησης, φόρουμ και αγορές θα αναδυθούν από τον ψηφιακό κόσμο; Ποια θα είναι στον εικοστό πρώτο αιώνα τα ισοδύναμα της συνάθροισης στο πηγάδι, τον ψύκτη, την ελληνική αγορά, το ρωμαϊκό φόρουμ, την πλατεία του χωριού ή της πόλης, τον κύριο δρόμο και το εμπορικό κέντρο;» William J. Mitchell [6]

Η ασύρματη πρόσβαση wi-fi στον δημόσιο χώρο του 21^{ου} αιώνα αποτελεί αναγκαιότητα και όχι απλώς μία πολυτέλεια. Εγκαταστάσεις αρχιτεκτονικής όπως τα περίπτερα πληροφοριών για τουρίστες που ο σχεδιασμός τους γίνεται συστηματικά ακολουθώντας την κεντρική ιδέα και την επιλεγμένη αρχιτεκτονική γλώσσα, συμβάλλουν σημαντικά όχι μόνο μέσω της λειτουργίας τους αλλά και της μορφής τους στη διαμόρφωση μιας θετικής εμπειρίας για τον χρήστη και επισκέπτη. Κατόπιν τούτου, στην περιοχή ανάπτυξης εισάγουμε τα παρακάτω:

Σημεία ελεύθερης πρόσβασης στο διαδίκτυο-wi-fi (Free wifi zone). Οι υποδομές δωρεάν ασύρματης πρόσβασης θα καλύπτουν όλη την περιοχή ανάπτυξης. Ειδικότερα εισάγονται 4 σημεία ασύρματης πρόσβασης wi-fi εξωτερικού χώρου.

Καταγραφή ποιότητας του αέρα και των επιπέδων ηχορύπανσης. Ως κεντρικό σημείο της Καβάλας, η πλατεία Ελευθερίας δέχεται τις επιπτώσεις της ρύπανσης του αέρα αλλά και της ηχορύπανσης της πόλης. Διεθνείς έρευνες εκτιμούν ότι η ρύπανση του αέρα ισοδυναμεί με τη συντόμηση κατά σχεδόν τρία χρόνια του προσδόκιμου ζωής. Επιπλέον, η ηχορύπανση έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ποιότητα της ζωής των κατοίκων μιας πόλης, την ψυχική τους υγεία και την αποδοτικότητά τους. Για τους λόγους αυτούς, η πρόταση εγκαθιστά ενός σταθμό μέτρησης δεδομένων, ο οποίος θα τοποθετηθεί στο βόριο τμήμα της πλατείας. Ο σταθμός θα καταγράφει σε πραγματικό χρόνο παραμέτρους όπως θερμοκρασία, υγρασία, ατμοσφαιρική πίεση, μονοξείδιο του άνθρακα (CO), οξυγόνο (O₂), διοξείδιο του αζώτου (NO₂), επίπεδα θορύβου κοκ με σκοπό, μεταξύ άλλων τη βελτίωση

της ποιότητας του αέρα, ρύπανσης, την έγκαιρη πληροφόρηση των δημοτών για ακραία καιρικά ή έκτακτα φαινόμενα κλπ. Οι πληροφορίες που θα συλλέγονται από τους παραπάνω αισθητήρες θα αποστέλλονται στην πλατφόρμα, όπου θα δημιουργούνται απεικονίσεις και αναφορές. Ο Δήμος, αξιοποιώντας όλες τις παραπάνω – ιδιότητες και αναλυτικές - μετρήσεις θα έχει τη δυνατότητα να προβεί σε ποσοτικές και χρονικές αναλύσεις καθώς και να εστιάσει σε τοπικές παρεμβάσεις αν κριθεί απαραίτητο.

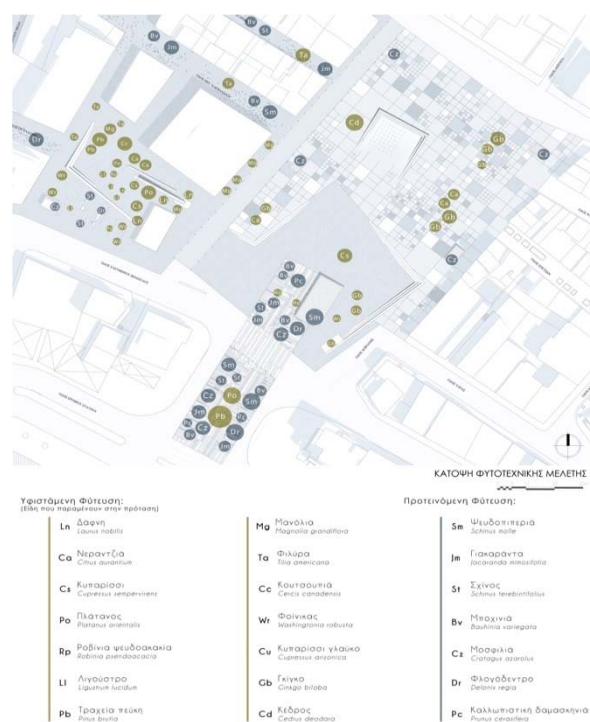
Οθόνη προβολής πολυμεσικού περιεχομένου. Μία έγχρωμη οθόνη, υψηλής ανάλυσης Full HD, πολυμεσικού περιεχομένου τοποθετείται στον κεντρικό χώρο της πλατείας σε ύψος τουλάχιστον 2 μέτρων από το έδαφος. Η οθόνη είναι σχεδιασμένη για λειτουργία σε εξωτερικά περιβάλλοντα και έκθεση στις καιρικές συνθήκες, ενώ θα έχει αντιβανδαλιστική κατασκευή. Ακόμα, η οθόνη θα πρέπει να υποστηρίζει θέαση από ευρεία γωνία. Τέλος, θα πρέπει να συνοδεύεται από κατάλληλο λογισμικό απομακρυσμένης διαχείρισης και απεικόνισης περιεχομένου. Μέσω της οθόνης θα είναι δυνατή η απεικόνιση πληροφοριών που συλλέγονται αρχικά από τους σταθμούς μέτρησης περιβαλλοντικών δεδομένων καθώς και από άλλες ψηφιακές υποδομές έξυπνης πόλης του Δήμου. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα απεικόνισης οποιουδήποτε άλλου πολυμεσικού περιεχομένου έχει στη διάθεσή του ο Δήμος (π.χ. ανακοινώσεις, εορταστικά μηνύματα, διαφημίσεις χορηγών, εκδηλώσεις στην πόλη κτλ.). Τα ενδεικτικά οφέλη από την τοποθέτηση της οθόνης θα είναι:

- Αύξηση επισκεψιμότητας σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος στην περιοχή, κατόπιν προβολής τους
- Επικοινωνίας σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης
- Εικόνα της πλατείας ως σύγχρονου δημόσιου χώρου σε πολίτες και επισκέπτες
- Τα ενδεικτικά οφέλη για τους πολίτες και τους επισκέπτες θα είναι:
- Αυξημένο αίσθημα ασφάλειας
- Αυξημένο αίσθημα εγγύτητας και αμεσότητας ενημέρωσης
- Συνολικά, καλύτερη ποιότητα ζωής

«Έξυπνα» ενεργειακά παγκάκια υποστήριξης ΑμεΑ. Η εισαγωγή καινοτόμου αστικού εξοπλισμού, όπως τα έξυπνα παγκάκια αποτελεί προϋπόθεση για την υλοποίηση πρωτοβουλιών 'έξυπνων πόλεων' και ταυτόχρονα δημιουργεί κοινωνικούς χώρους. Έξυπνα αυτόνομα παγκάκια εισάγονται στον χώρο της 'αλέας' και επί της Ελ. Βενιζέλου μεταξύ Φιλελλήνων και Δραγούμη. Τα καθιστικά αυτά που μπορούν να υποστηρίξουν και ειδικό κάθισμα ΑΜΕΑ (στο χαμηλότερο τμήμα τους) λειτουργούν με **ηλιακή και κινητική ενέργεια** (φωτοβολταϊκά πάνελς και βήματα των πεζών αντίστοιχα), διαθέτουν **ασύρματους και ενσύρματους φορτιστές** (θύρες

USB), και διασύνδεση στο **Internet**. Επίσης προσφέρουν **θερμική άνεση** καθώς το παγκάκι έχουν αυτόματο έλεγχο θερμοκρασίας η οποία δεν υπερβαίνει τους 30° βαθμούς Κελσίου. Πέρα από τις δυνατότητες ψηφιακής διαφήμισης που θα παρέχει η ενσωμάτωση **πλατφόρμας Social wi-fi**, τα καθιστικά μπορούν να αξιοποιηθούν για προβολή -διαφήμιση μέσω ψηφιακής εκτύπωσης ή και έντυπης στις μεγάλες επιφάνειες, εφόσον ενσωματωθεί ειδικό πλαίσιο. Δεδομένου ότι η πλατεία ελευθερίας θα είναι υψηλής επισκεψιμότητας, τα έσοδα μπορούν να αποσβέσουν το κόστος του. Σε κάποια από αυτά θα ενσωματωθούν **κουμπιά SOS** ώστε οι πολίτες να μπορούν να συνδεθούν με υπηρεσίες όπως η (αστυνομία, πυροσβεστική, πρώτες βοήθειες) σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Κάποια από αυτά θα παρέχουν τη δυνατότητα **φόρτισης ηλεκτρικών αμαξιδίων, ποδηλάτων κ.ά.**

Περίπτερα πληροφόρησης (Info Kiosks). Η πρόταση προτείνει την εγκατάσταση info kiosk που θα προάγει την ταυτότητά της Καβάλας και εξυπηρετώντας διαφορετικές ανάγκες του Δήμου. Ο χρήστης ενημερώνεται, κοινωνικοποιείται και βιώνει μια ολοκληρωμένη εμπειρία που επηρεάζει θετικά την αντίληψή του για την Καβάλα και να προτρέπει περισσότερους ανθρώπους να την επισκεφθούν. Στα τρία περίπτερα και στο εντευκτήριο υπάρχουν μεταλλικές κατακόρυφες επεκτάσεις οι οποίες αυτόνομα ή συνδυαστικά με τον χώρο του περιπτέρου μπορούν να λειτουργήσουν, ως info kiosks. Το περίπτερο αυτό θα εξοπλιστεί με σύγχρονα διαδραστικά συστήματα που ενισχύουν την προβολή των τουριστικών και πολιτιστικών πόρων της Καβάλας.

Εικόνα 14 - Υφιστάμενη και προτεινόμενη φύτευση

Επιπλέον των παραπάνω θα υπάρχουν **ηχητικές εγκαταστάσεις** για ψυχαγωγία, ενημέρωση, διαφήμιση, πολιτιστικές εκδηλώσεις καθώς και **κλειστό κύκλωμα καμερών ασφαλείας** – κάλυψη εκδηλώσεων σε πραγματικό χρόνο με εικόνα και ήχο στο διαδίκτυο που θα προσαρτώνται στην κατασκευή των περιπτέρων και του εντευκτηρίου.

Υ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός, με στόχο την εξασφάλιση θερμικής και οπτικής άνεσης στην πλατεία Ελευθερίας καθ' όλη τη διάρκεια του έτους αλλά και ο οικολογικός σχεδιασμός για την προστασία των πτηνών και της μικροπανίδας (microfauna) έγκειται στα παρακάτω:

Εικόνα 15 - Μονοπάτι «αλέα»

- **στέγαστρα και φύτευση** και συγκεκριμένα, η φύτευση στη 'αλέα' που συνδυάζεται με τα καθιστικά και τα στέγαστρα των περιπτέρων και του εντευκτηρίου.
- **τρεχούμενα υδάτινα στοιχεία** στην πλατεία Ελευθερίας (υδάτινοι πίδακες, γραμμικό στοιχείο νερού) επειδή ο δροσισμός αυξάνεται όταν τα υδάτινα σώματα είναι τρεχούμενα αντί στάσιμα. Ιδιαίτερα οι πίδακες λόγω των σταγόνων νερού που διασκορπίζονται με υψηλή συχνότητα στην επιφάνεια της πλατείας, αποτελούν την πιο αποτελεσματική μέθοδο δροσισμού του αστικού υπαίθριου χώρου και επιδρούν αποφασιστικά στο μικροκλίμα.
- **πράσινη στέγη** στο δημοτικό αναψυκτήριο που προάγει τη βιοποικιλότητα στην πόλη της Καβάλας (Εικόνες 16 και 17), καθώς και στα δώματα των περιπτέρων που βρίσκονται στην πλατεία. Οι στέγες θα είναι φυτεμένες με ποικιλία αειθαλούς φυτοκάλυψης ιδιαίτερα ανθεκτικής που κατακρατά τη σκόνη και προσφέρει δροσιά όταν κάνει ζέστη. Τα δένδρα στην 'αλέα' θα είναι υψηλόκορμα ώστε να μην εμποδίζεται η θέα από και προς το θαλάσσιο μέτωπο. Οι πράσινες ζώνες θα είναι σε υψομετρική συνέχεια της δαπεδόστρωσης και θα επιστρώνονται με πατημένο χώμα. Με τον τρόπο

αυτό θα είναι προσπελάσιμες --εάν χρειαστεί σε μία μεγάλη συγκέντρωση-- από τους πεζούς, τα αναπηρικά αμαξίδια και τα καροτσάκια και το χώμα θα λειτουργεί αποστραγγιστικά για το όμβριο ύδατα.

Εικόνα 16 - Αποψη φυτεμένης στέγης του δημοτικού αναψυκτηρίου.

- **επιλογή κατάλληλων υλικών δαπεδόστρωσης.** Οι χαράξεις στο δάπεδο της πλατείας επιτρέπουν την ένταξη διαφορετικών υλικών ώστε, υπολογισμένα, να επιτευχθεί η επιθυμητή ανακλαστικότητα, διαπερατότητα και περιορισμένη θάμβωση ιδίως στις μη σκιαζόμενες περιοχές.
- **κατασκευές προστασίας των ρευμάτων αέρα** (κάθετα στοιχεία προστασίας στα περίπτερα και το εντευκτήριο).
- **χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας** όπως οι αυτόνομοι φωτοβολταϊκοί στύλοι φωτισμού και θέσεις φόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων.
- **'Pet friendly' και 'bird friendly' σχεδιασμός και αστικός εξοπλισμός.** Η πλατεία θα είναι προσβάσιμη σε ζώα συντροφιάς (π.χ. χώροι παιχνιδιού) και ο αστικός εξοπλισμός θα προστατεύει τα πουλιά (φώτα που διαχέουν το φως προς τα κάτω μόνο, κρήνες για πουλιά).

Εικόνα 17 - Βορειοδυτική νυκτερινή άποψη του συνόλου της πλατείας

Στο κείμενο αναλύονται οι βασικές αρχές της αρχιτεκτονικής πρότασης για τον ανασχεδιασμό της πλατείας Ελευθερίας στην πόλη της Καβάλας. Η πρόταση αποκαθιστά αφενός τη σύνδεση της πλατείας με το θαλάσσιο μέτωπο και αφετέρου τη σύνδεση της πλατείας με την πλατεία Καπνεργάτη και τις Καμάρες. Η αρχιτεκτονική πρόταση επαναπροσδιορίζει την Πλατεία Ελευθερίας ως 'σταυροδρόμι ετεροτήτων', 'σταυροδρόμι ιστορικών

αλλά και φυσικών ιχνών', στα οποία αποδίδεται χώρος συμβολικός και πραγματικός, 'σταυροδρόμι του επίσημου και του καθημερινού', 'σταυροδρόμι σύγχρονων, αστικών συνηχίσεων'. Ταυτόχρονα, ο σχεδιασμός μέσα από μια σειρά απλών σχεδιαστών μέσων εφαρμόζει την **αστική ανθεκτικότητα** ως απάντηση στην κλιματική κρίση και την **αστική ευφυΐα** ως επιτακτική ανάγκη της σύγχρονης ζωής στην έξυπνη πόλη.

VI. ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- [1] Ομάδα μελέτης: Μ. Γρηγοριάδου, Δ. Πολυχρονόπουλος, Α. Ρόδη, Δρ. Αρχιτέκτονες Μηχανικοί. Σύμβουλος: Γιώργος Πανέτσος Συνεργάτες: Τ. Μπαλατσούκας, Δ. Παπαδημάκης, Αρχιτέκτονες ΔΠΘ, Χ. Δασκαλούδης, Κ. Παπαδόπουλος, Ι. Παυλοπούλου, Δ. Σαββόπουλος, φοιτ. αρχιτεκτονικής ΔΠΘ
- [2] Ιστορικά στοιχεία που δόθηκαν από τον αγνονοθέτη στην προκήρυξη του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού
- [3] Lynch, Kevin, *The image of the city*, The MIT Press, 1960.
- [4] J. C. Friedrich Von Schiller, *Letters upon the aesthetic education of man*, 1794
- [5] Κωστής Παπαγιώργης, *Περί μνήμης*, εκδ. Καστανιώτης, 2008
- [6] William J. Mitchell, *e-topia «Urban life, Jim – but not as we know it»*, The MIT Press, 1999

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Γρηγοριάδου Κ. Μαρία Αλεξάνδρα

Επικ. Καθηγήτρια Αστικού & Πολεοδομικού Σχεδιασμού

Τηλ/ κιν +30 25410 79357 / 6947 371457

e-mail: magrigor@arch.duth.gr

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνική Σχολή,

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Χωρογραφίες/ Τεύχος 9 - 2022 – σελ. 1-9